

CAPVT II. De vitiis.	370
ARTIC. I. De vitiis, quae nostris erga Deum officiis opponuntur.	ibid.
ARTIC. II. De vitiis, quae erga nosmetipsos officiis opponuntur.	376
ARTIC. III. De vitiis, quae nostris erga alios officiis opponuntur.	382
ARTIC. IV. De adfectuum natura et origine.	388
ARTIC. V. De coniectandis hominum moribus.	398

PROOEMIUM
DE ETHICES

DEFINITIONE AC DIVISIONE.

I. **E**thica, ex ipsa nominis etymologia, est: *scientia morum*. Haec autem dividitur *generalem* et *particularem*. Ethica generalis illa est: *quae hominis officia generatim considerat: virtutis amorem, vitiique horrorem instillat*. Hinc intelligitur, philosophiae moralis institutionibus statim praemittendam esse notionem boni et mali, certissimisque regulis constituendam actionum humanarum *moralitatem*. Itaque actionum humanarum differentiam, huiusque differentiae originem atque fundamentum investigabimus, et accurate demonstrabimus. Hominum officia in universum expendemus: Deumque omnis obligationis fontem atque principium esse, ostendemus. Hinc rerum ordo postulat, ut de virtutibus et vitiis atque etiam de praemiis et poenis generatim tractemus. Quia vero ethicae finis atque principium est beatitudo veraque hominis felicitas; de hominis beatitudine pro rerum ordine disseremus, atque tandem de obtinendae felicitatis modo sermonem habebimus. Nemo autem non intelligit; qui verae felicitatis sibi conscius est, mortalium beatitudinem in recto con-

scientiae testimonio positam esse. Quare tandem de conscientia agemus. Haec sunt praecipua, quae in ethica generali contemplabimur, alia plurima non praetermissuri, quae cum his necessario coniuncta sunt, et quidem in universa morum doctrina totaque agendi ratione utilitatis maximae.

II. Ethica *particularis* illa est: *quae diversa hominum officia seorsum considerat.* Hinc patet, ethicae particularis generatim consideratae tres esse partes praecipuas. Etenim prima hominis officia sunt erga Deum, deinde erga seipsum, tandem erga alios in genere. Pars illa ethicae, quae hominis erga Deum et erga seipsum officia explicat, *iuris prudentia naturalis* proprie appellari potest. Pars autem alia, quae hominis in societate constituti officia proponit, *iurisprudencia oeconomica* vel *politica* vocatur. Qua quidem appellatione cavendum est, ne quis abusu nominis intelligat artem fraudis dolique plenam. Haec enim scientia docet alios diligere, sicut nosmetipsos diligimus, totiusque huius scientiae fundamentum est amor proximi, qui cum fraude et dolo coniunctus esse non potest. Porro evidens est, alias esse multiplices iurisprudenciae politicae divisiones pro diverso hominum statu. Et quidem generatim consideratis hominum officiis erga alios, diversissima sunt officia pro conditionum et circumstantiarum varietate. Itaque praecipuas, quae ad harum institutionum finem maxime pertinent, conditiones et circumstantias contemplabimur. Neque etiam omittemus mutua subditorum et dominorum officia, quae iurisprudenciae politicae pars est praecipua. Hanc rerum varietatem,

quantum postulabit ordo et perspicuitas, sectionibus, capitibus et articulis, pro more nostro, distinguemus. Porro licet haec omnia hactenus enumerata ad ethicam particularem pertineant, haec tamen nimis generaliter tractata sunt. Superest ergo, ut de virtutibus moralibus specialiter disseramus; ac proinde et vitia virtutibus opposita perversosque hominum adfectus persequamur. Itaque rursus duplex erit pars ethicae particularis. Prima instituetur de hominis officiis erga Deum, erga seipsum, erga alios. Secunda autem de virtutibus et vitiis atque adfectibus seorsum tractabit.

III. Praemissa ethices definitione ac divisionibus, nemo sibi facilius persuadeat, adolescentibus sacrae theologiae studiosis inutilem futuram esse hanc tradendae ethicae rationem. Re quidem vera sanctam morum doctrinam explicant theologo, sed diversa plane ratione. Theologia moralis religionis revelatae principiis, praeceptis, consiliis tota innititur: christianae pietatis amorem morumque sanctitatem instillat. Verum ethica philosophica ea tantum considerat officia, quae ex ipsa religione naturali profuunt. Hinc theologia moralis ethicae philosophicae complementum est et finis. Ethica, quae ex sacrae theologiae principiis pendet, iis tantum tradenda est, quos divina gratia fidei lumine illustravit. At moralis philosophiae armis profligantur scelestissimi homines, qui omnia morum praecepta subvertere, omnisque religionis et societatis fundamenta labefactare conantur. Id ergo nobis summa diligentia efficiendum est, ut ad reprimendam impietatem, effrenemque

vivendi et credendi licentiam, in hac praestantissima philosophiae parte, omnia accurate demonstrantur, evidentiamque mathematicam aemulentur. Itaque ex ipsa hominis rerumque natura, ac proinde ex aeterna atque immutabili lege divina universam derivabimus morum scientiam. Neque tamen omnia hinc immediate demonstrantur, sed quae immediate deducta sunt, principiis remotioribus demonstrandis inserviunt. Atque ita mutus veritatum omnium nexus ostenditur, secundum methodi scientificae leges, quas in logica explicavimus. Nemo fere est, qui hanc methodum in suis non iacter operibus, etiam ubi sub vanissima demonstrationis larva opinionum commenta errorumque monstra obtrudit. Quibus quidem auctoribus a viris methodo demonstrativae parum adsuetae facilior fides adhibetur. Porro in hoc tractatu impietatem totis conatibus refellemus, sed magna nomina verbis iniuriisque lacessere abstinemus, ne dum morum doctrinam aliis explicare contendimus, contra eandem doctrinam nos ipsi peccare videamur. Impietas quidem nostris omnium lacrimis non satis deploranda est, sed rationum pondere, non iniuriis opprimenda.

IV. Solo ethices nomine varias complexi sumus partes, quas aliis nominibus distinguunt nonnulli. Philosophiam moralem appellant aliqui *scientiam practicam*, quae mores regere et emendare docet secundum principia iuris naturalis. *Ius naturae* definiunt: *legum naturalium scientiam*. *Legis* autem *naturalis* nomine intelligi debent: *primaria morum principia et officia, quae solo*

rationis lumine unicuique facile patent, seu quae fluunt ex Dei existentia, et rationali hominis natura. Illud ergo statui solet inter philosophiam moralem et ius naturae discrimen. Nempe in philosophia morali explicatur, qualis fieri debeat facultatum usus, ut nostris fungamur officiis: virtutes et vitia suis nominibus distinguuntur: quomodo virtutes acquirantur, vitia autem declinentur, in philosophia morali docetur. At ius naturae demonstrat, virtutum habitus acquirendos esse, iisque conformiter agendum. Quare illud solum intercedit discrimen inter ethicam et ius naturale, quod ethica sit scientia morum *practica*, ius autem naturale sit scientia *speculativa*.

Ad ius naturale revocatur *ius gentium*. Est enim: *obligatio mutua, quam inter omnes gentes ratio constituit*. Illud autem ius vel *primarium* est, quod eandem cum hominum societate habet originem idemque initium; vel *secundarium* quod temporum successione natum est, et ex mutua hominum necessitate originem habuit. Ita ad ius gentium primitivum pertinent filiorum erga parentes, et parentum erga filios officia, civium erga patriam, fides in contractibus. Haec quidem officia statim ab ipso societatis humanae ortu initium habuere. At quum temporum successu introducta fuerint dominia atque imperia, alia quoque inde derivarunt officia, in ipso tamen iure naturali et iure gentium primario fundata. Etenim postquam singuli homines in societates coaluerunt, ortae sunt gentes, quae lumine rationis gubernari, et iure gentium regi debent. Sese enim liberare non

possunt homines in civitatibus et imperiis viventes ab immutabili lege, qua singuli obstringuntur; gentesque omnes in universum constituunt veluti civitatem quandam maximam ex ceteris civitatibus compositam; eodem fere modo, quo ex privatis societatibus coalescit *domus sive familia*, ac proinde et eodem iure regendam.

Iuris gentium pars est ius, quod *publicum* vocatur, illudque est: *quod ad communem reipublicae utilitatem et tranquillitatem constitutum est*. Illudque rursus dividitur in ius publicum *generale*, quod nempe plerisque imperiis commune est, mutuasque illorum relationes atque utilitates continet, et in ius publicum *particulare*, quod ad statum aliquem pertinet. Quia vero ius gentium et publicam et privatam utilitatem complectitur; hinc patet, ius publicum cum iure gentium immerito a quibusdam confundi. Ex ethices definitione ac divisione intelligitur, immensam esse et fere inexhaustam scientiam hanc. Nemo autem nos praecipiti iudicio redarguat quasi heic iurisconsultos agere velimus, et praeter status nostri conditionem publica negotia tractare. Instituti nostri finisque propositi inemores, in tanta rerum varietate ea tantum seligemus, quae utrique sunt accommodata, quae scilicet et nobis et nostris auditoribus conveniunt.

PHILOSOPHIAE MORALIS

PARS PRIMA

SEU

ETHICA GENERALIS.

CAPVT I.

Notionem boni et mali in hoc capite demonstraturus, duas et quidem permagni momenti quaestiones potissimum explicabo. I. Moralitatis principium atque originem investigabo. II. Actionum humanarum moralitatem illarumque differentiam intrinsecam fusius declarabo.

ARTICVLVS I.

De moralitatis principio atque origine.

Manifesta adeo sunt moralis philosophiae principia, ut mirum omnino sit, tantam doctrinae lucem a nonnullis scriptoribus meris verborum argutiis fuisse obscuratam. Et quidem evidens est, hominem primum considerandum esse tanquam Dei creaturam. Ex hac prima hominis cum Deo relatione fluunt omnia erga Deum officia, quae

religionem naturalem constituunt. Quibus quidem officiis obligatur homo etiam solus existens. II. Spectari debet homo tamquam donatus a creatore animae corporisque facultatibus, quibus pro libero arbitrio varie uti potest. Ex hac secunda relatione profluunt omnia erga nosmetipsos officia, rectus scilicet facultatum nostrarum usus, naturae nostrae rationali conveniens. III. Tandem considerari potest hominis conditio, quatenus in societate cum aliis sui similibus collocatur. Atque ex hac altera relatione fluunt omnia legis naturalis principia, quae ad alios homines referuntur. Has quidem diversas hominum relationes et inde nata officia iam explicabimus in theologia naturali. Sed in sequenti conclusione totam hanc doctrinam fusi-
 V
 us demonstrabimus, atque ethices principia in tuto collocabimus, non quidem ipsa re postulante, sed cogentem impiorum quorundam hominum perversitatem.

II. Moralitatis principia duxerunt alii a natura hominis: alii a conscientia ipsa: alii a convenientia rerum immutabili: quidam ab ordine aeterno, quo singula nectuntur inter se, seu a divina perfectione in res omnes propagata: quidam a iustitia et sanctitate Dei, quae summa norma est et lex virtutum omnium. Verum quamvis rerum moralium scriptores suam pro aris et focis sententiam tueantur, persuasum tamen habeo, vel eos inter se re ipsa consentire, solaque *logomachia* pugnare, vel a moralitatis principio longissime aberrare. Et quidem quod ad naturam hominis spectat, rerum omnium possibilium fons est intel-

etus divinus ita, ut possibilitas rerum omnium ideoque et natura ipsa ex divino intellectu repeti debeat. Quare omnis veritatis et perfectionis fons atque auctor est Deus. Nisi ergo naturae rationalis nomine intelligatur ratio illa, cuius fons et auctor est Deus, qui est summa et infinita ratio; iam patet, immutabili perpetuoque principio innixum non esse moralitatis principium. Quod autem dixi de natura rationali, idem quoque evidens est de convenientia rerum immutabili et de ordine aeterno. Rerum enim ordo atque convenientia velut immutabile moralitatis principium haberi non possunt, nisi Deum habeant auctorem solum immutabilem. Quod ad conscientiam attinet, nisi ad supremam omnis perfectionis normam exigatur, nihil sane tutum exhiberi potest a conscientia ipsa hominisque ratione, quum adfectuum tumultu plerumque obtusa sit conscientia ac depravata ratio. His praemissis sit

CONCLUSIO I.

EX NOTIONE DEI ET CREATURAE RATIONALIS
 FLUUNT OMNIA MORALITATIS PRINCIPIA.

Prob. Deus est ens perfectissimum: veritas omnis omnisque perfectio a Deo est. Perfectissimus est atque illimitatus divinus intellectus, itemque perfectissima atque illimitata voluntas divina. Contra autem intellectus hominis est admodum limitatus: pariterque admodum imperfecta voluntas humana. Itaque errori obnoxii sunt ho-

mines, nullaque in iis veritas esse potest, nisi quatenus veritatis omnis fonti et auctori conformis est. Atque in illa conformitate posita est rationis rectitudo. Et certe, si quis principia moralitatis bonique notionem ex ipsa Dei divinorumque attributorum notione non derivaverit, iam mens appetitu sensitivo perversisque adfectibus depravata, bonum id iudicat, ex quo voluptas percipitur. Hinc quod malum est, bonum potest apparere. Quamobrem quum malum non appetamus, nisi sub ratione boni, nec bonum aversemur, nisi sub ratione mali (*ex demonstratis in metaphysica*); oritur malum morale ex depravatione ac limitatione facultatis cognoscitivae atque appetitivae: ac in primis intellectus, ad quem pertinet iudicare. Ita qui avaritiae et ambitioni dant omnia, odio implacabili flagrant adversus eos, quos sibi adversos experiuntur: vindictae nullum ponunt modum: sui ipsorum amori unice consulunt. At si actionum honestatem atque turpitudinem ad divinam normam exigant; iam amorem sui ipsorum ad iustitiae regulas temperabunt: alios tamquam se ipsos amabunt, immo et inimicos diligunt.

Neque tamen negandum est omnino, ex natura animae rationalis colligi posse moralitatis principia. Verum natura rationalis cum divinis attributis divinaque essentia comparari debet. Abhorremus autem recentiorum quorundam scriptorum impiissimam hypothesim, qua seclusa etiam Dei exsistentia moralitatis principia vigere, ipsisque atheis ex sola nostrae animae natura rationali innotescere comminiscuntur. Etenim si Deum nul-

lum esse, per execrandam hypothesim fingatur, iam nulla esset rerum natura, (*ut demonstravimus in metaphysica*); Qui ergo moralitatis principia quaererent in animae rationalis natura, quae nulla esset? Contra autem ex divina essentia tamquam ex omni veritatis et perfectionis fonte moralitatis praecepta hauriemus, si Deum velut supremum creatorem et infinite perfectum contempserimus, nos vero tamquam Dei creaturam consideremus, illiusque proinde supremo dominio subiectos, ut demonstravimus in theologia naturali. Porro repugnat ab ente perfectissimo et infinite intelligenti sine aliquo fine temere aliquid creatum fuisse. Multo magis autem divinae perfectioni repugnat, res creatas singulas ad bonum finem non dirigi. Ergo Deus voluit, nos ad perfectionem tendere, quod ad omnes nostras facultates: omnesque nostras actiones ad divinae gloriae manifestationem divinorumque attributorum normam referre. Quae ratione autem id facere debeamus, explicabitur deinde; ubi virtutum praxim atque exercitium praescribemus. His generatim demonstratis, quae cum theologia naturali debent comparari, iam concludere licet: in eo constituendum est moralitatis principium, quod est perfectionis omnis fons et origo: quod per essentiam suam ab omni errore immune est: cuius voluntati nostras omnes actiones, pleni domini iure, conformare tenemur; atqui ita se habet cognitio Dei, ad creaturas rationales relata; ergo ex ea derivanda sunt omnia moralitatis principia.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obiect. 1. Tristissimis experimentis compertum est, et viatorum fide constat omnino, in insulis Africae et Americae existere numerosas atheorum gentes, quae sine lege, sine imperio vel magistratu, solo rationis ductu secundum iustitiae naturalis regulas accurate vivunt. Antiquis temporibus exstiterunt athei plurimi, quorum mores commendat S. Clemens Alexandrinus. Illibata atque irreprehensibilis fuit Epicuri illiusque discipulorum vita, licet existentiam Dei prae fracte negaverint. Zeno stoicorum princeps, qui nullum Deum praeter universum agnovit, purissimam tradidit morum doctrinam. His positis sic concluditur: ex Dei notione repetendum non est illud principium, quod gentibus nulla Dei cognitione imbutis innotuit; atqui principium moralitatis actionum gentibus nulla Dei cognitione imbutis innotuit; ergo ex notione Dei et creaturae rationalis non derivantur omnia moralitatis principia. Resp. N. min. Obiectionem hanc, aliasque nonnullas deinde refellendas fuse persecutus est Baylius, eo magis perniciosus scriptor, quod perversissimae doctrinae venenum in eloquentiae poculo incautis lectoribus propinare tentaverit. Moralitatis principio nihil adversantur adlata atheorum exempla. Etenim bonitas actionis ab ipsa actionis moralitate distingui debet, atque actio ex se bona potest esse moraliter vitiosa. Et quidem nullus est, qui moralem bonae actionis rectitudinem non desumat ex ipsis

motivis seu rationibus finalibus, per quas actio ipsa determinatur, et ad status nostri perfectionem tendit. Porro si vanas attendamus atheorum virtutes, eas ut plurimum ex vitio aliquo, ex gloriae ambitionisque motivo originem habuisse, comperimus. Vix credibile est, quanta gloriae insania praeoccupatum abreptumque animum habuerint stoici. *Fanaticae* huius iactantiae fidem facit colloquium Pompeii et Possidonii stoici, quod legitur in tusculanis quaestionibus: *nihil agis, dolor*, inquebat Possidonius, *quomodo sis molestus; numquam te esse confitebor malum*. Praeterea fortasse non defuerunt inter ethnicos, pauci tamen, ea mentis et corporis habitudine feliciter donati, et meliori, ut ita dicam, luto conficti, qui cupiditatum aestu minus agitati, solo veluti naturae doctu bonaque indolis felicitate, actiones bonas exercere. Verum quum actio quaelibet moralis ad finem aliquem, ad perfectionem nempe, tendere debeat, tales actiones sine ullo fine elicitaе, et caeco veluti naturae instinctu, moraliter bonae dici non possunt. Porro si actiones illae finem aliquem habere debeant; existit finis, huiusque finis obligatio. Verum et finis, et ipsa finis obligatio superioris alicuius entis existentiam necessario importat. Necessum enim est, ut finis et ipsa finis obligatio ab aliquo proponatur. Et quidem si unus idemque sit finis et obligationis auctor, atque etiam is ipse, qui proposito fini sese conformare tenetur; res omnino est absurda. Quis enim dixerit aliquem cum semetipso necessariam obligationem contrahere? Si vero dicatur ob-

ligationem illam rectae rationis imperium esse; iam ratio attributum est dumtaxat huius, qui obligatur, non autem obligationis principium. Si autem dicatur, principium obligationis ex ratione generalitatem considerata originem habere, haec ratio generalis est notio abstracta atque arbitraria dumtaxat, quae realis non est, nisi ad ens infinita ratione praeditum, nempe Deum ipsum referatur.

Quod spectat ad gentes nulla Dei cognitione imbutas, quas sine legis ullius freno tranquillam vitam degere, refert Baylius, ex praecedentibus responsionibus facile solvitur obiectio. Neque enim negatur, homines aliquos solo naturae ductu bonas aliquas actiones elicere posse, quae tamen non sint moraliter bonae, utpote debito et convenienti fine destitutae; idque minus difficile fuit gentibus illis, quas civilis societatis usu caruisse, ideoque et adfectuum tumultu atque varietate minus perturbatas, narrat Baylius. Quibus positus, luce meridiana clarius videtur moralitatis principium, quod tamen futilissimis atque scelestissimis argutiis obscurant aliqui. Dum moralitatis principium investigant puriores rerum moralium scriptores, illud non quaerunt principium, quod ad societatis civilis usum satis esset. De eo loquuntur moralitatis principio, quo fit, ut actio ad debitum convenientemque finem dirigatur, atque sit moraliter bona. Porro illud principium non solum ad constituendam actionem moraliter bonam necessarium esse evidens est; sed sine illo ne ipsam quidem societatem civilem sartam tectamque servari posse, ex dicendis manife-

stum fiet. Tandem licet nationes aliquae perfectissimam Dei notionem corrumpant, nulla tamen est gens tam fera atque barbara, quae aliquam non habeat saltem confusam Dei notionem; atque corruptissimis quoque hominibus, atheisque ut vocant, *practicis*, splendidissimum Dei lumen adfulget, et evidentissima morum principia demonstrant perditissimae etiam conscientiae stimuli.

Obiect. 2. Inditus est homini cuique amor quidam sui, quo se carum habeat, se resque suas tueri studeat, et ea sibi adquirat, quae bona futura existimaverit, ratione tamen in consilium adhibita. Quum vero non totum aliquod, sed pars totius cuiusdam singuli simus, et partem totius magis, quam sibi deservire deceat, ea propter amor hic noster finitus esse debet. Quum enim simus universi naturali quasi nexu coniuncti, ne alter alterum opprimat, conferri in medium debent omnium voluntates, e quibus quaquaversum effundat se commune bonum. Itaque ex amore sui ipsius profluit amor proximi: ex amore sui et proximi derivantur aliae omnes virtutes. Vnde sic concludere licet: actionum humanarum norma omnium animis ita praelucere debet, ut nemini ignota esse possit, atqui amor sui ipsius ita est omnium animis radicitus infixus, ut deleri atque evelli nequaquam possit; ergo amor sui ipsius est fundamentum omnium moralitatis. Resp. dist. mai., et amor sui ipsius alio moralitatis principio moderari et perfici debet, C. mai., secus, N. mai. et cons. In hac quaestione unum diligenter cavendum est, ne principium moralitatis confundatur cum prin-